

Asia: VN/31974/2021

Hallituksen esitys eduskunnalle kotoutumisen edistämisestä annetuksi laiksi ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset kommentit kotoutumislakia koskevaan lakiehdotukseen

MIELI ry kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä kotoutumisen edistämisestä annetuksi laiksi ja siihen liittyviksi laeiksi. Lakiesityksessä on tunnistettu kotoutumisen keskeisiä ongelmakohtia. Erityisen merkittävä tavoite on vastuiden selkeyttäminen, koska nykyinen järjestelmä on palveluita käyttävän ihmisen näkökulmasta varsin sekava. Lakiesityksessä on tavoiteltu monia nykyisen järjestelmän keskeisiä ongelmia, muun muassa tunnistettu ryhmiä, jotka eivät nykyisellään pääse ollenkaan tai riittävästi kotoutumistoimien piiriin tai putoavat kotoutumistoimien välimaastoon tai jopa ulkopuolelle. Tavoitteesta saada entistä suurempi osa maahan muuttaneita kotoutumisen piiriin on erittäin kannatettava.

Toimenpanoon on kiinnitettävä huomiota, koska ohjaukskeinot eivät ole kovin vahvoja yksilön näkökulmasta ja avoimeksi jää, toimivatko nämä valitut keinot korjaamaan nykyjärjestelmän merkittäviä viiveitä ja palvelujärjestelmän ongelmia yksilöllisestä tuesta tai esimerkiksi traumatisoituneilla pakolais- tai turvapaikanhakijataustaisilla kotoutumista tukeviin palveluihin kuten mielenterveyspalveluihin pääsystä.

Yksilöllisten tarpeiden korostaminen on myös lakiesityksessä positiivista. Hyvien tavoitteiden toteutumiseksi on tärkeää huolehtia kuntien, hyvinvointialueiden ja vastaanottojärjestelmän kesken siitä, että yksilöllisiin tarpeisiin todella pystytään vastaamaan kielenopetuksessa ja muussa kotoutumisen tuessa nykytilannetta huomattavasti paremmin. MIELI ry:n kriisitoiminnoissa kohdataan maahanmuuttajataustaisia. Esimerkiksi luku- ja kirjoitustaidottomien tai lähtömaassa / matkan varrella traumatisoituneiden ihmisten erityisessä tuessa on julkisessa palvelujärjestelmässä paljon vielä kehitettävää. Jos palvelutarpeeseen ei pystytä vastaamaan, ei toivottua kotoutumisen tehostumista tapahdu.

Suomalaisessa mielenterveyden palvelujärjestelmässä on merkittäviä puutteita esimerkiksi trauman tunnistamisessa ja miten vastataan näihin tarpeisiin. Nämä haasteet eivät koske ainoastaan maahanmuuttajia. Mielenterveyden hyvä hoito mahdollisimman varhain olisi kuitenkin inhimillisintä ja kustannustehokkainta ja tärkeää onnistuneen kotoutumisen näkökulmasta.

Uudet toimintamuodot esimerkiksi matalan kynnyksen ohjanta- ja neuvontapalvelu on hyvä tavoite. Yksin matalan kynnyksen palvelut eivät kuitenkaan riitä, vaan on huolehdittava myös vastaanottojärjestelmän ja kuntaan asettautumisen saumattomasta viranomaistoiminnasta sekä nykyisten viiveiden ja palveluihin pääsyn korjaamisesta.

Kuntien roolin vahvistaminen ja sosiaali- ja terveystalvissa riittävän osaamisen keskittämisen hyvinvointialueille on hyvä tavoite. Lakiesityksessä ei riittävästi kiinnitetä huomioita kuntien ja hyvinvointialueiden akuuttiin tilanteeseen: maan historian suurimmassa hallinnollisessa uudistuksessa kotoutumisen vastuiden muutokset eivät alaviitteeksi kuntien ja hyvinvointialueiden suuressa muutoksessa. Toimeenpanossa on kiinnitettävä tähän riittävästi huomioita.

Kotoutumisajan lyhentäminen ei vaikuta heihin, jotka muutenkin pääsevät kieliopinnoissa ja työllistymisessä etenemään. Mahdollisuus pidentettyyn kotoutumisjaksoon on oltava todellinen ja huomioitava yksilöllisiä tilanteita. Tehostamisen tulisi konkretisoida kotoutujalle myös nykyisten viiveiden ja esimerkiksi kieliopintojen katkojen sijaan saumattomana polkuna. Yhteensovitusta työllistymisen mallin kanssa on syytä tehdä edelleen, että toiminta on selkeä kotoutujan näkökulmasta. Mallia kannattaa katsoa kansainvälisistä onnistuneista esimerkeistä, jossa kielenoppimiseen, harjoittelupaikkaan ja myöhemmin työpaikkaan pääsee heti. Työllisyyden hoidon lisäksi työelämässä yhä esiintyvään syrjinnän poistamiseksi on tehtävä aktiivista asennemuokkausta ja muita toimia.

Kotoutumisessa tulisi korostaa myös ihmisten omaa toimijuutta ja osallisuutta. Ihmiset eivät ole vain toimenpiteiden kohteita. Ihmisten omien voimavarojen ja toimijuuden vahvistaminen aktiivisen osallistumisen tai esimerkiksi kansalaisjärjestötoiminnan kautta vahvistaa niin yksilöiden kuin laajemmin suomalaisen yhteisönkin resilienssiä.

Perusmuotoinen tai monialainen osaamisen ja kotoutumisen palvelutarpeen arviointi ja kotoutumissuunnitelma (12-22 §)

Alkukartoituksen muutoksissa on tunnistettu nykykäytännön keskeisiä ongelmakohtia. Alkukartoituksissa on kuntien välisiä suuria eroja ja selkeästi kirjattu alkukartoitus on tärkeä parannus nykytilaan ja lisää yhdenvertaisuutta. Yksilöllisten tilanteiden korostaminen kotoutumissuunnitelmassa on positiivista. Kotoutumissuunnitelman onnistumiseksi on pystyttävä nykyistä paremmin huomioimaan yksilölliset erot ihmisten elämänkulussa, -tilanteissa ja koulutustaustoissa, mitkä näyttäytyvät myös MIELI ry:n kriisitoimintojen asiakkaissa. Esimerkiksi sota- ja konfliktialueilta tulleet tai muuta traumaa kokeneet, luku- ja kirjoitustaidottomat tai kotimaassaan alaikäisinä avioituneet ovat ihmisiä, jotka tarvitsevat aivan erilaista yksilöllistä tukea. Tuen tarpeeseen on pystyttävä myös vastaamaan palveluissa riittävällä osaamisella.

Kotoutumissuunnitelman kesto olisi hyvä olla joustava ja arvioida yksilöllisten tarpeiden mukaan. Yksilölliset tilanteet voivat olla hyvin erilaisia ja palvelutarve voi olla toisilla kestoiltaan huomattavasti pidempi kuin toisilla.

Kotoutumiskoulutus (24-25 §) ja omaehtoisen opiskelun tukeminen (26-30 §)

Kotoutumisen onnistumiseksi järjestelmältä tarvitaan yksilöllisten tarpeiden tunnistamisen lisäksi myös riittävää joustavuutta, mitä lakiesityksessä osoitetaan esimerkiksi kohdassa opintojen loppuun

saattamiseksi työttömyysturvan avulla. Kotoutumiskoulutuksen toteuttaminen pitäisi toteuttaa laadullisesti yhdenvertaisesti riippumatta siitä missä kunnassa ihminen asuu.

Kotoutumiskoulutuksessa tulisi huomioida myös ne ryhmä, joilla on erityinen tilanne opiskelun ja oppimisen suhteen esimerkiksi psyykkisen ja fyysisen terveydentilan vuoksi.

Yleiset kommentit kunnan kotoutumishjelmaan (11 §) ja monikielinen yhteiskuntaorientaatio (23 §)

-

Alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden lasten ja nuorten palvelut (3 luku)

Esitys parantaa alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden lasten ja nuorten yhdenvertaisuutta, kun vastuu siirretään hyvinvointialueiden vastuulle kuten muukin ympärivuorokautinen lasten hoito ja lastensuojelu. Hyvinvointialueiden tulisi myös rakentaa erityistä osaamista, mitä alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden lasten palveluiden kehittämiseen liittyy. Myös lasten osalta tulisi turvata palveluiden saatavuus ja sujuva palveluihin pääsy.

Kuntaan ohjaaminen (4 luku)

Kuntapaikkajärjestelmään ja kuntiin ohjaamiseen sisältyy paljon ongelmia ja kehittäminen on perusteltua. Ensisijaista olisi saada kuntapaikkajärjestelmä toimimaan niin, etteivät mm. Digi- ja viestintäviraston pitkät viiveet ohjaisi ihmisiä etsimään itse asuntoa, kun he eivät halua jäädä laitospäivähoitoon oloihin vastaanottokeskuksissa odottelemaan. Tähän liittyy myös riskejä mm. heikkoja asumisololoja ystävien ja tuttavien luona sekä vuokranantajien hyväksikäyttöä. Nopea viranomaistoiminta ja ihmisten sujuva siirtyminen vastaanottojärjestelmästä tulisi varmistaa. Erityisen haavoittuvassa asemassa ovat kasvukeskuksissa yksityismajoituksessa asuvat, koska heidän tilanteestaan ei välttämättä ole selkeää kuvaa yksityismajoittajien suurten määrien vuoksi. Lisäksi viranomaisten toiminnassa tulisi huolehtia, ettei alkanut kuntoutus fyysisissä tai psyykkisissä asioissa katkea. Tämä edistäisi hyvinvointia ja kotoutumista.

Viranomaisten, kuntien ja kolmannen sektorin yhteistyötä tulisi tiivistää niin että vastaanotto-prosessin ja alkuvaiheen kotoutumisen välille ei tulisi viiveitä ja tiedon kulkuun liittyviä viivästyksiä.

Järjestöjen, yhdistysten ja yhteisöjen roolia tulisi tukea kotoutumisen edistämiseksi, kehittää yhteistyötä sekä kartoittaa mitä kolmannen sektorin tuki on ja miten sitä voidaan parhaiten hyödyntää kotoutumisen edistämiseksi ja tuen antamisessa.

Kunnan, hyvinvointialueen ja valtion tehtävät (5-7 luvut)

Kunnan aseman vahvistaminen kotoutumisessa on kannatettavaa varsinkin, kun työllisyyden hoito siirtyy kuntien vastuulle. Hyvinvointialueiden rakentamisessa on varmistuttava, ettei kotoutumisen yhdyspinnat sosiaali- ja terveyspalveluiden ja kuntien välillä jää muiden kysymysten varjoon.

Valtion korvaukset (8 luku)

-

Tiedonsaanti ja tietojärjestelmä (9 luku)

-

Yleiset kommentit muihin lakiehdotuksiin

-

Vaikutusten arviointi ja muut perusteluja koskevat huomiot

-

Vesikansa Sanna
MIELI Suomen Mielenterveys ry